

**Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ**

ОСОБИСТІТЬ, СУСПІЛЬСТВО, ВІЙНА

Тези доповідей учасників
міжнародного психологічного форуму

(7 квітня 2023 р., м.Харків, Україна)

Харків 2023

УДК 316.3:159.9
0-72

Особистість, суспільство, війна: тези доповідей учасників міжнародного психологічного форуму (7 квіт. 2023 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2023. 265 с.

У матеріалах конференції проаналізовано актуальні психологічні питання українського суспільства, яке переживає стан війни. Розглянуто вплив агресивних інформаційних і психологічних технологій на особистість та засоби ефективної протидії ним, особливості надання психологічної допомоги та психологічної підтримки в умовах війни. Розкрито засади психологічного забезпечення сектору безпеки та оборони України, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників у царині права та психології.

УДК 316.3:159.9

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники.

ВИТОКИ ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНА РОЗУМНІСТЬ У ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ.....	197
SAZANOVA Larysa VIOLATION OF CHILDREN'S RIGHTS IN RUSSIA'S FULL-SCALE WAR IN UKRAINE.....	199
СКЛЯР О.С. АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК СПОСІБ НАДАННЯ ДІТЯМ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ).....	202
SKRYPNYCHENKO Dmytro PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF WAR ON CHILDREN.....	206
СОКУРЕНКО В.В. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	208
СТРЕПЕТОВА В.А. СПЕЦИФІКА ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	210
ТВЕРДОХВАЛОВА Ю.Л., БОНДАРЕНКО Л.О. ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЛЮДЯМ, ЩО ПЕРЕЖИЛИ ОКУПАЦІЮ.....	213
ТІМЧЕНКО О.В., ПОХІЛЬКО Д.С. СПЕЦИФІКА ТРАВМАТИЗАЦІЇ ДИТИНИ З РІЗНИМ ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ ВІЙНИ.....	216
ТОЛСТЕНКО К.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ.....	219
ТЮРІНА В.О., КАЛІБЕРДА Д.В. СОЦІАЛЬНІ ВІДХИЛЕННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	222
ТЮРІНА В.О., ПРОКОДЯНЧИК С.С. СПОСОБИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ У ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ.....	225
ФЕДОРЕНКО О.І.	

постраждалих не потребуватимуть подальшої психотерапії. Психологічна допомога населенню має бути якісно організованою та багаторівневою. Придбання навичок психосоціальної підтримки людей буде сприяти певній консолідації суспільства, зниженню внутрішньої напруги. Важливим завданням сьогодення є навчити людей дбати про своє ментальне здоров'я та психічне здоров'я оточуючих, яке за різних обставин часто залишається поза увагою.

Список бібліографічних посилань:

1. Перша психологічна допомога : посібник для працівників намісцях. — Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. — 64 с.
2. Лист МОН України Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>
3. Перша психологічна допомога : посіб. для тренера / уклад. : Чернобровкіна В. А., Гірник А. М. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 96 с.
4. Керівництво з надання першої психологічної допомоги. Головні редактори: Louise Vinther-Larsen (Луїза Вінтер-Ларсен) та Nana Wiedemann (Нана Відеманн). Психосоціальний центр. Копенгаген, Данія. 2018. 104 с.
5. Гершанов О. Основи роботи з травмою. Робочі матеріали учасників тренінгів «Робота з травмою та втратою. Основи супервізії». URL.: <https://rm.coe.int/osnovu-raboty-z-travmoi-ukr/1680a035d8>
6. Гершанов О., Макієнко Н. Шлях до зцілення: основи роботи з наслідками травматичних подій. Israel Trauma Coalition. 2023. 72 с.

(Одержано 27.03.2023)

УДК 159.9

Олександр Володимирович ТІМЧЕНКО,

доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8733-8076>.

Діана Сергіївна ПОХІЛЬКО,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3374-8771>.

СПЕЦИФІКА ТРАВМАТИЗАЦІЇ ДИТИНИ З РІЗНИМ ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ ВІЙНИ

В останній час від психологів все частіше й частіше можна почути фразу,

що сьогодні кожна українська дитина травмована війною. Щодо цього вислову є багато суперечок. Деякі фахівці вважають, що якщо людина не має особистого травматичного досвіду, то й травми вона не має. Але пропонуємо розглянути це питання більш ширше.

Серед сучасних теорій психічної травми існує цікавий підхід, розроблений американським вченим П. Левіном. Травма ним розуміється як прорив у бар'єрі, що захищає людину від впливів та супроводжується надзвичайно сильним почуттям безпорадності [1]. При цьому він зазначає, що неважливо чи був наявним реальний фактор небезпеки, або в силу дії багатьох факторів людина втратила цілісність в захисних бар'єрах та відчула себе вразливою.

Б. Колк в своїх роботах говорить, що для формування психологічної травми обов'язково необхідно мати наступні фактори:

- складну життєву ситуацію;
- фактор несподіваності;
- відсутність в особистості досвіду вирішення подібної ситуації;
- відчуття ізолюваності [2].

Враховуючи вищезазначене можемо сказати, що наразі кожна українська дитина має всі необхідні фактори для травматизації особистості: складну життєву ситуацію у вигляді війни, з усіма її супутніми навантаженнями та небезпеками; фактор несподіваності у вигляді непередбачуваних обстрілів; відсутність особистісного досвіду проживання війни і, нажаль, відчуття ізолюваності в переживанні своїх почуттів, бо фокус уваги батьків та близьких дорослих зосереджений на збереження життя, а не на стан дитини.

Виходячи з нашого досвіду роботи з дітьми за рік війни в Україні вже можна виділити різні категорії постраждалих дітей на основі залученості дитини до травматичних ситуацій війни:

- *Діти, які мали безпосередній особистий травматичний досвід війни* (діти, що потрапляли під обстріли, отримали фізичні травми, стали свідком загибелі чи поранення тощо);
- *Діти, які тривалий час знаходились в ситуації реальної загрози життю* (діти, які проживали на території активних бойових дій у підвалах та сховищах, а також на окупованій території);
- *Діти, які виїхали з зони бойових дій до початку війни, або в 1-2 добу* (діти, які не потрапляли в ситуації реальної загрози життю від війни, але чули вибухи та є вимушеними переселенцями);
- *Діти з Західних регіонів України* (які не мають безпосереднього особистісного досвіду реальної загрози від війни та не є внутрішньо переміщеними).

Такий розподіл не є випадковим. Кожна зазначена категорія має свій унікальний особистісний досвід проживання війни, свої проблеми та хвилювання, які отримали в результаті свого досвіду. Разом з тим, і свої особисті травми та їх прояви. Найпоширеніші проблеми, які характерні для дітей різних категорій постраждалих від війни представлені в таблиці 1.

Найпоширеніші психологічні проблеми дітей постраждалих від війни

Категорія дітей	Психологічна проблема
Діти, які мали безпосередній особистій травматичний досвід війни	<ul style="list-style-type: none"> - Страх смерті, гучних звуків, відкритого простору, втрати батьків/рідних (що вони не повернуться), страх залишатися на одинці; - Страх втрати іграшок, та особистих речей; - Панічні атаки; - Проблеми зі сном/ нічні жахіття/ складності засинання; - Проблеми адаптації до нових умов з урахуванням отриманих травм; - Нервові тики, часті запинання в розмові, заїкуваність тощо;
Діти, які тривалий час знаходились в ситуації реальної загрози життю	<ul style="list-style-type: none"> - Страх смерті, гучних звуків, відкритого простору, втрати батьків/рідних (що вони не повернуться); - Проблеми зі сном/ нічні жахіття/ складності засинання; - Відсутність бажання спілкуватися з іншими (страх колективів з однолітками); - Замкнутість; - Проблеми з голосом та верхніми дихальними шляхами психосоматичного характеру
Діти, які виїхали з зони бойових дій до початку війни, або в 1-2 добу	<ul style="list-style-type: none"> - Страх смерті, втрати батьків/рідних; - Проблеми зі сном/ складності засинання; - Проблеми адаптації до нового місця проживання; - Відсутність бажання спілкуватися з оточуючими однолітками/ старими друзями; - Сум за домівкою, соїми іграшками та друзями; - Агресивність.
Діти з Західних регіонів України	<ul style="list-style-type: none"> - Страх втрати батьків/рідних, страх можливих обстрілів; - Відчуття покинутості та непотрібності батькам; - Складності у прийнятті нових дітей/ агресивність.

Це далеко не повний перелік проблем, з якими наразі звертаються батьки чи опікуни дітей до психологів. Виділені найпоширеніші запити, майже кожен з випадків звернення до психолога має ту чи іншу проблему.

Ще хочемо зазначити, що у всіх дітей, незалежно від виділеної нами категорії, реєструється знижений пізнавальний інтерес та бажання навчатися,

проблеми в побудові комунікації з оточуючими як однолітками так і дорослими.

Список бібліографічних посилань:

1. Туріна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. 160 с.
2. Колк Б. Тіло веде лік: як лишити психотравму в минулому. Х.: Віват, 2022. 624 с.

(Одержано 27.03.2023)

УДК: 159.9

Катерина Володимирівна ТОЛСТЕНКО,

Студентка 4 курсу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;

Науковий керівник:

Лада Петрівна ЧЕПІГА,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету №6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ

Проблеми переселенців без перебільшення можна віднести до числа найбільш гострих і болючих проблем сьогодення України.

Агресивні військові дії під час російського вторгнення на територію суверенної держави України, численні обстріли цивільної інфраструктури та житлового фонду України спонукали громадян до вимушених міграцій як всередині країни, так і за її межі. Частина громадян України набула статусу внутрішньо переміщених осіб, а інша частина скористалися можливістю виїзду за кордон.

Внаслідок воєнних дій на території України близько 13 мільйонів українців були змушені покинути своє постійне місце проживання на деякий час або назавжди усупереч бажанню. З них близько 5 мільйонів залишились в Україні та мають статус внутрішньо переміщених осіб [1,с.1].

Досить багато проблем доводиться розв'язувати внутрішньо переміщеним особам: більшість не мають власного помешкання і вимушені його орендувати (66%), значна частина живе у родичів або у приймаючих сімей (22%), і тільки 1% проживає у власному помешканні на підконтрольній Україні території. Заступник голови представництва МОМ в Україні Стівен Роджерс повідомив, що майже 70% внутрішньо переміщених осіб не мають стабільної роботи на кінець 2022 року [1,с.1].

Найбільш розповсюдженими психосоматичними симптомами у вимушених переселенців є: головні болі, запаморочення, болі в області серця,